

Fatma Gül SAK¹

Orcid: 0000-0001-7227-2791

Esra USLU²

Orcid: 0000-0003-0168-2747

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık

Bilimleri Enstitüsü Ruh Sağlığı ve Hastalıkları

Hemşireliği, Türkiye¹

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Fakültesi, 26040, Odunpazarı/ Eskişehir
/Türkiye²

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Fatma Gül SAK

f.gul8997@gmail.com

Ses İşitme Simülasyon Uygulamaları: Şizofreni Tanılı Bireyler Dünyayı Nasıl Duyar?

Sound Hearing Simulation Applications: How Do Individuals with Schizophrenia Hear The World?

Gönderilme Tarihi: 3 Mayıs 2023

Kabul Tarihi: 27 Şubat 2024

Not: Bu çalışma 7. Uluslararası 11. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZ

Şizofreni; gidiş ve sonlanış bakımından bireyler arası farklılık gösteren, hastalık yükü ve yeti yitimine neden olan kronik bir ruhsal bozukluktur. En yaygın görülen belirtisi halüsinasyonlardır. Halüsinasyonlar; görsel, koku, dokunma, tat ve işitsel olarak çeşitlilik göstermekle birlikte bireylerin çoğunda gerçekte var olmayan seslerin işitilmesi anlamına gelen işitsel halüsinasyonlar görülmektedir. İşitsel halüsinasyonlar, bireylerin günlük yaşamlarını sürdürürken onları en çok etkileyen ve rahatsız eden belirtiler arasındadır. İşitsel halüsinasyonların görülme sıklığı yüksektir. Şizofreni tanılı bireylerin yaşamını olumsuz yönde etkiler ve bireyler arası farklılık gösterir. Bu nedenle bu bireylerin yaşam kalitesini artırmak, tedavinin ve bakımın etkisini güçlendirmek için işitsel halüsinasyon semptomun daha iyi anlaşılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ses işitme simülasyon uygulamaları şizofreni tanılı bireylerin yaşadıkları güçlükleri ve onların neler hissettiklerini anlamaya ilişkin uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ses işitme simülasyonu uygulamaları ve etkinliğine ilişkin çalışmalar mevcut olmasına karşın nicel olarak sınırlılık göstermektedir. Bu derlemenin; şizofreni tanılı bireylerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayan ses işitme simülasyonu uygulamalarının önemini ortaya koyması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca şizofreni tanılı bireyleri anlamak ve bu bireylere uygun bakımın verilebilmesine olanak sağlayacak uygulamaların psikiyatri hemşirelerine de rehberlik edebileceğine inanılmaktadır. Bu geleneksel derleme ile ses işitme simülasyon uygulamaları çerçevesinde şizofreni tanılı bireylerin işitsel halüsinasyon deneyimlerini anlamaya yönelik ses işitme simülasyon uygulamaları derlenmiş ve bu bilgiler psikiyatri hemşiresinin rolü kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Schizophrenia is a chronic mental disorder that differs between individuals in terms of prognosis and outcome, causing a disease burden and disability. The most common symptom is hallucinations. Although it varies across visually, smell, touch, taste and auditory modalities, most of the individuals have auditory hallucinations, which means hearing sounds that don't exist in reality. Auditory hallucinations are among the symptoms that most affect and disturb individuals while they continue their daily lives. The incidence of auditory hallucinations is high. It negatively affects the lives of individuals diagnosed with schizophrenia and varies between individuals. Therefore, there is a need to better understand the auditory hallucination symptom in order to improve the quality of life of these individuals and strengthen the effect of treatment and care. At this point, voice hearing simulation applications appear as one of the applications to understand the difficulties experienced by individuals diagnosed with schizophrenia and what they feel. Although there are studies on sound hearing simulation applications and effectiveness, they show quantitative limitations. It is thought that this review will contribute to the literature in terms of revealing the importance of sound-hearing simulation applications. In addition, it is believed that practices that will enable us to understand individuals diagnosed with schizophrenia and to provide appropriate care to these individuals can also guide psychiatric nurses. With this literature review, sound hearing simulation applications aimed at understanding the auditory hallucination experiences of individuals diagnosed with schizophrenia were compiled within the framework of sound hearing simulation applications, and it was aimed to examine this information within the scope of the role of psychiatric nurse

Kaynak Gösterimi: Sak Gül, F., Uslu, E. (2025). *Ses İşitme Simülasyon Uygulamaları: Şizofreni Tanılı Bireyler Dünyayı Nasıl Duyar?* EGEHFD, 41(1), 165-172. doi: 10.53490/egehemsire.1291900

How to cite: Sak Gül, F., Uslu, E. (2025). *Sound Hearing Simulation Applications: How Do Individuals with Schizophrenia Hear The World?* JEUNF, 41(1), 165-172. doi: 10.53490/egehemsire.1291900

GİRİŞ

Halüsinasyonlar, şizofreni tanılı bireylerde yaygın görülen belirtiler arasında yer almaktadır (WHO, 2022). Halüsinasyonlar; görsel, koku, dokunma, tat ve işitsel olarak çeşitlilik göstermekle birlikte bireylerin yaklaşık %60-80'inde gerçekte var olmayan seslerin işitilmesi anlamına gelen işitsel halüsinasyonlar görülmektedir (Jiang ve diğerleri, 2022). İşitsel halüsinasyonların görülme sıklığı bu denli fazla olmasına karşın bu bulgu bireyler arası farklılık göstermektedir (Sommer ve Hugdahl, 2019). Genel itibariyle; olumsuz şeyler söyleyen, eleştiren, emir veren sözlü sesler veya mırılda, fısıltı, tıklama gibi sözsüz sesler şeklinde işitilmektedir (Summakoglu ve Ertugrul, 2018; Şahinbaş ve Gökbay, 2019; WHO, 2004). İşitsel halüsinasyonlar, bireylerin günlük yaşamlarını sürdürürken onları en çok etkileyen ve rahatsız eden belirtiler arasındadır (Ercan ve Demir, 2019; Pondé ve diğerleri, 2017). İşitsel halüsinasyonlar bireylerde sosyal izolasyona (Riches, Khan, Kwieder ve Fisher, 2019), dikkat dağınıklığına (Chaffin ve Adams, 2013), odaklanma güçlüğüne (Şahinbaş ve Gökbay, 2019), bireyin çevresi ve ailesiyle olan iletişiminin bozulmasına (Duprey, Silver-Dunker ve Whittaker, 2021) neden olmaktadır. Sürekli bu seslere maruz kalmak bireylerin gündelik yaşamdaki rutinlerini yerine getirmelerini de güçleştirmektedir (Chaffin ve Adams, 2013). İşitsel halüsinasyonların görülme sıklığı yüksektir. Şizofreni tanılı bireylerin yaşamını olumsuz yönde etkiler ve bireyler arası farklılık gösterir. Bu nedenle bu bireylerin yaşam kalitesini artırmak, tedavinin ve bakımın etkisini güçlendirmek için işitsel halüsinasyon semptomun daha iyi anlaşılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Suessenbacher-Kessler ve diğerleri, 2021). Şizofreni tanılı bireylerin yaşadıkları güçlükleri ve onların neler hissettiklerini anlamaya ilişkin uygulamalar şizofreni ile yaşamak konusunda yol gösterici olabilmektedir (Evans, Webster, Gallagher, Brown, ve Sinclair, 2015). Bu kapsamda ele alınabilecek uygulamalardan biri de işitsel halüsinasyonların temel alındığı ses işitme simülasyonlarıdır (Deegan, 1996).

Ses işitme simülasyonu uygulamaları ve etkinliğine ilişkin çalışmalar mevcut olmasına karşın nicel olarak sınırlılık göstermektedir (Evans ve diğerleri, 2015; McGuire ve diğerleri, 2016; Sideras ve diğerleri, 2015; Ward, 2015). Bunun yanı sıra ülkemizde yapılmış bu konu ile ilgili akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu derlemenin; şizofreni tanılı bireylerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayan ses işitme simülasyonu uygulamalarının önemini ortaya koyması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca şizofreni tanılı bireyleri anlamak ve bu bireylere uygun bakımın verilebilmesine olanak sağlayacak uygulamaların psikiyatri hemşirelerine de rehberlik edebileceğine inanılmaktadır. Bu derleme ile ses işitme simülasyon uygulamaları çerçevesinde şizofreni tanılı bireylerin işitsel halüsinasyon deneyimlerini anlamaya yönelik ses işitme simülasyon uygulamaları derlenmiş ve bu bilgiler psikiyatri hemşiresinin rolü kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda bu çalışma; halüsinasyonlar, işitsel halüsinasyonlar, simülasyon uygulamaları, ses işitme simülasyon uygulamaları, sağlık alanında eğitim alan öğrencilere yönelik ses işitme simülasyon uygulamaları, sağlık profesyonellerine yönelik ses işitme simülasyon uygulamaları, topluma yönelik ses işitme simülasyon uygulamaları, ses işitme simülasyon uygulamalarında psikiyatri hemşiresinin rolü başlıkları altında derlenmiştir.

Halüsinasyonlar

Halüsinasyon; bir uyarı olmaksızın birey tarafından gerçek olarak kabul edilen öznel duyular olarak tanımlanmaktadır (MeSH, 2023). Latince "allucination" diğer bir ifade ile "bunalım, sayıklama" sözcüğünden evrilmiştir (Evans ve diğerleri, 2015). Görsel, işitsel, dokunsal, tat ve koku halüsinasyonları gibi çeşitleri bulunmaktadır. Belirtiler bireyin gerçeklik algısını bozarak onların korku, sıkıntı, öfke, endişe, kafa karışıklığı gibi birtakım sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (Stilo ve Murray, 2022). Bu nedenle halüsinasyonlar yönetilmesi gereken belirtiler arasında yer almaktadır. Bu bölümde en sık karşılaşılan formu olan işitsel halüsinasyonlara yer verilecektir.

İşitsel Halüsinasyonlar

İşitsel halüsinasyon "gerçekte var olmayan seslerin duyulması" anlamına gelmektedir (Jiang ve diğerleri, 2022). İşitsel halüsinasyonların ortaya çıkışını açıklayan bilişsel modellere göre; zihinsel olayların bir dış kaynağa yanlış atfedildiği durumda yaşanıldığı ileri sürülmektedir (Baker ve Morrison, 1998). Bunlara ek olarak yapılan beyin görüntüleme çalışmaları; sesleri, bireylerin kendi içsel konuşmaları şeklinde yorumlamıştır (Mortan ve Sütcü, 2011). Yani sıra damgalama da işitsel halüsinasyonların ortaya çıkmasında etkili olabilir. Damgalama, şizofreni tanılı bireylerde sosyal izolasyonun artmasına neden olarak prognozunu kötüye gitmesine yol açmaktadır. Özellikle damgalanmaya neden olan bulgulardan en önemlisi ise halüsinasyonlardır (Stilo ve Murray, 2022). Tüm bunlar işitsel halüsinasyonların bireye özgü bir yapısı olduğunun altını çizmektedir.

İşitsel halüsinasyonların kişiden kişiye göre değişiklik göstermesi bu seslerin çeşitli şekillerde duyulmasına yol açmaktadır (Chaffin ve Adams, 2013). İşitsel halüsinasyonlar; tıklama, mekanik sesler, mırılda, müzik gibi

sözsüz seslerden oluşabildiği gibi çoğunlukla bireylerin kendi kafasının içinden veya dışından geldiğini ifade ettiği sözlü seslerden de oluşabilmektedir (Fossen ve Stoeckel, 2016). Kimi zaman bireyi onaylayan kimi zaman ise bireyi eleştiren, bazı hareketleri yapması için ona emir veren bu sesler kadın ve/veya erkek sesi şeklinde işitilebilmektedir (Choudhary, Ranjan, Asthana, ve Chaudhury, 2022; Yttri, Urfer-Parnas, ve Parnas, 2022). Bu sesler evde yalnızken, sakin ya da huzurlu bir ortamdayken ortaya çıkabildiği gibi, gürültülü veya stresli ortamlarda da ortaya çıkabilmektedir (Duprey ve diğerleri, 2021).

Şizofreni tanılı bireylerin işittikleri seslere verdikleri tepkiler de farklılıklar göstermektedir. Bazıları bu seslere yanıt verip, onunla gerçekte var olan biriyle konuşur şekilde iletişime geçebildiği gibi (Tatlı, Bulut, ve Üstün Güveneroğlu, 2016) bazıları da seslerin verdiği emirlere uyup kendine veya çevresine zarar verebilmektedir (Duprey ve diğerleri, 2021). Bir kısmı ise seslerin kendisine güzel şeyler söylemesinden ötürü sesleri duymaktan hoşnut olabilmekte ve seslerin kaybolmasından rahatsızlık hissedebilmektedir (Yttri ve diğerleri, 2022). Şizofreni tanılı bireylerin bu seslere uyumları da değişkenlik göstermektedir. Bazı bireyler düzenli olarak olumsuz sesler duymalarına karşın sesler ile nasıl yaşayacaklarını öğrenip günlük işlerini yapabilmekte ve bir sohbet katılabilmektedir (Duprey ve diğerleri, 2021). Ancak çoğu bu duruma uyum sağlamakta zorlanarak basit gibi görünen günlük yaşam rutinlerini dahi yerine getirmekte güçlük yaşamaktadır (Ercan ve Demir, 2019). Özetle; şizofreni tanılı bireylerin işittikleri sesler birbirinden farklıdır. Her bireyin bu seslere verdiği tepkiler de değişkenlik göstermektedir. Bu sesler bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek niteliktedir. Bu nedenle bu uyumu kolaylaştıracak bakım müdahalelerine gereksinim duyulmaktadır.

Simülasyon Uygulamaları

Simülasyon; bireylerin gerçek dünya aktivitelerini doğru, gerçekçi, güvenli ve emniyetli bir ortamda öğrenmelerine ve uygulamalarına izin veren, oldukça özelleştirilmiş bir etkileşimli ortam veya program olarak tanımlanmaktadır (MeSH, 2023). Son yıllarda simülasyon uygulamaları sağlık alanında gelişim göstermiştir. Simülasyon uygulamaları ile gerçekte var olan riski almadan, gerçek yaşam koşullarının oluşturulduğu sanal bir deneyim sağlanmaktadır (Duprey ve diğerleri, 2021). Böylelikle klinik deneyimlerin güvenli bir ortamda kazanılmasına imkan sağlanmış olunmaktadır. Sağlık alanında kullanılan simülasyon uygulamaları; simüle edilmiş hastalar ile rol oynama, interaktif hasta simülatörleri, bilgisayar kontrollü simülatörler, sanal gerçeklik, video ve ses işitme simülasyonları gibi çeşitlilik göstermektedir (Yalçıntürk ve Dikeç, 2021). Bu bölümde ses işitme simülasyonu uygulamalarına yer verilecektir.

Ses İşitme Simülasyon Uygulamaları

Sağlık alanında kullanılan simülasyon uygulamalarının eğitim ve öğrenmede etkili bir yöntem olduğu bilinmektedir (Riches ve diğerleri, 2019). Bu alanda kullanılan simülasyonlardan bir tanesi de ses işitme simülasyonlarıdır. Ses işitme simülasyonları; bu seslere maruz kalan bireylerin neler yaşadıklarını deneyimleyerek onları anlamayı amaçlayan bir uygulamadır (Duprey ve diğerleri, 2021). Bunun yanı sıra bireylerin bilgi düzeylerinde ve bu sese maruz kalan bireylere karşı tutumlarda değişimi sağlamak da ses işitme simülasyonlarının amaçları arasında yer almaktadır (Dearing ve Steadman, 2009). Yapılan literatür incelemesinde ses işitme simülasyon uygulamalarının araçlarla, kişilerle ya da cep telefonu uygulamalarıyla sağlık alanına girdiği görülmektedir (Deegan, 1996; Marshall, Bliss, Evans ve Dukhan, 2018; Outlaw ve Rushing, 2018).

Tarihsel süreç incelendiğinde ses işitme simülasyonu alanında karşımıza çıkan ilk isim, kendisi de şizofreni tanısı almış Patricia Deegan'dır. Kendi kişisel deneyimini uygulamaya "Hearing Voices Which Are Distressing" isimli ses işitme simülasyonu ile aktarmıştır. Deegan bu uygulama için, kulaklık yardımıyla dinlenen 45 dakikalık bir ses kaydı oluşturmuş ve bu deneyimi farklı bireylerin de yaşamasını sağlamıştır. Bunu deneyimlerken de katılımcılara şizofreni tanılı bireyleri daha iyi anlayabilmeleri için bazı görevleri (örneğin; bulmacaları tamamlama, matematik problemlerini çözme ve adres değişikliği formunu doldurma gibi) yerine getirmelerini istemiştir (Deegan, 1996). Deegan tarafından oluşturulan bu ses kaydı ücret karşılığında başka araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır (Bradshaw ve diğerleri, 2021).

Deegan'ın açtığı bu yolda pek çok araştırmacı ilerlemeye başlamıştır ve farklı ses işitme simülasyon uygulamaları da günümüze kazandırılmıştır. Bu simülasyon uygulamaları Deegan'ın ses işitme simülasyonuna benzer nitelikler taşımaktadır. Oluşturulan sesler kulaklıklar yardımıyla farklı bireylere dinletilmiş ve günlük hayattaki rutinlerin yerine getirilmesi istenmiştir (Riches ve diğerleri, 2019). Bunlardan bazıları; yemek siparişi verme, bir telefon konuşması yapma, iş başvurusunda bulunma gibi görevleri içermektedir (Smith, Tamburrino, Naskar, Lynch, ve Chen, 2014). Böylelikle bu sesi deneyimleyen sağlıklı bireylerin gündelik hayatı güçleştirecek düzeyde etkili olan bu sesleri işiterek şizofreni tanılı bireyleri daha iyi anlamaları hedeflenmiştir (Skoy, Eukel, Frenzel, Werremeyer, ve McDaniel, 2016).

Ses işitme simülasyonları bir araç yardımının yanı sıra bir cep telefonu uygulaması ile de günümüze aktarılmıştır. Outlaw ve Rushing (2018) tarafından yapılan bu uygulama ile hemşirelik öğrencilerindeki empati düzeyinin artırılması amaçlanmıştır. Bu ses işitme simülasyonu için; akıllı telefonlara indirilebilen bir cep telefonu uygulaması hazırlanmış ve bu uygulama ile şizofreni tanılı bireylerin işittikleri sesleri temsil eder nitelikte bir ses kaydının katılımcılara dinletilmesi sağlanmıştır (Outlaw ve Rushing, 2018). Ücretsiz olarak indirilebilen bu uygulama ile simülasyona erişim de daha kolay hale gelmiştir.

Ses işitme simülasyonu olarak ses kaydı yerine bir kişinin aktif rol aldığı bir uygulama da geliştirilmiştir. Marshall ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan bu uygulama ile kısa süren bir ses işitme simülasyonunun empati düzeyine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu ses işitme simülasyonunda; sesleri duyan kişinin arkasında duran üç öğrenci, kulağına “onu dinleme, beni dinle” gibi cümleler fısıldamıştır (Marshall ve diğerleri, 2018). Sadece altı saniye süren bu uygulama ses işitme simülasyonları arasında en kısa süren simülasyon uygulamasıdır. Teknolojik bir ekipmanın kullanılmaması ve uygulama süresinin kısalığı nedeniyle daha pratik ve daha ucuz bir uygulama olması bu simülasyonun başka araştırmacılar tarafından uygulanabilirliğini de artırabilir.

Bu üç araştırmanın sonuçlarına göre, şizofreni tanılı bireylerin işittikleri sesleri deneyimlemeye olanak sağlayan bu uygulamaların hem şizofreni tanılı bireyler hem aileler, hem de ruh sağlığı profesyonelleri (tıp, hemşirelik, psikoloji, ergoterapi, sosyal hizmet, diyetetik) için rehber niteliği taşıdığı görülmüştür. Açılan bu yolda yürüyen farklı araştırmacıların araştırma sonuçları bu bölümde sunulacaktır. Bu paylaşımlarda sınıflama çalışmanın örneklemine göre gruplandırılmış olup bu örneklem grupları; sağlık alanında eğitim alan öğrenciler, sağlık profesyonelleri ve toplumdaki bireyler şeklindedir.

Sağlık Alanında Eğitim Alan Öğrencilere Yönelik Ses İşitme Simülasyon Uygulamaları

Son on yılda simülasyon uygulamaları sağlık profesyonellerinin eğitiminde önemli bir yere sahip olmuştur (Cant ve Cooper, 2017). Simülasyon uygulamaları, öğrencilere teknik becerilerin provasını yaparak nasıl daha etkili sağlık hizmeti sağlayıcıları olunacağını öğretmeyi amaçlayan bir girişimdir (Outlaw ve Rushing, 2018). Simülasyon uygulamaları ile öğrencilere, hazırlanmış senaryolar ile kontrollü bir ortamda krize yanıt verme, bu gibi durumları etkin bir şekilde tanılama ve başa çıkma yetisi kazandırmaya çalışılmaktadır (Kim ve Wojnar, 2019).

Ses işitme simülasyonları, şizofreni tanılı bireylerin duygu ve davranışlarının anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu da terapötik iletişimin desteklenmesine, özellikle de empati becerilerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır (Stevens, 2018). Öğrencilerin bu uygulama ile empati becerilerinin geliştirilmesi, klinik uygulama öncesi yaygın olarak yaşadıklarını bildirdikleri anksiyete ve korkunun da giderilebilmesine olanak sağlayabilecektir (Bayındır ve Buzlu, 2021). Buna ek olarak bu uygulama sonucunda öğrencilerin, sesleri duyan bireylere karşı olumlu tutum geliştirmelerine (Patterson, Goulter ve Weaver, 2014; Fossen ve Stoeckel, 2016), bilgi artışına (Evans ve diğerleri, 2015), öğrenme ve klinik uygulamalardaki faydalarına (Riches ve diğerleri, 2019; Mawson, 2014) katkıda bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle bu uygulamalar sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin eğitiminde değerli bir araç olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Sağlık profesyonellerinin öğrenimine bu derece katkı sağlayan ve onları akademik olarak güçlendiren bu uygulamaların şizofreni tanılı bireylere ve ailelerine de katkı sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bu bilgileri ölçebilecek bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile sağlık alanında öğrenim gören öğrencilere uygulanan bu simülasyonların şizofreni tanılı birey ve ailesine olan katkılarını inceleyen araştırmaların planlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu bilgiler ışığında sağlık alanında öğrenim gören öğrencilere uygulanan ses işitme simülasyonlarının öğrenim hayatına entegre edilmesinin faydaları görülmüştür. Bu anlamda ruh sağlığı alanındaki akademisyenlerin bu duruma öncülük ederek bu uygulamanın öğrenim hayatının bir parçası olarak eğitim müdahalesine dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Sağlık Profesyonellerine Yönelik Ses İşitme Simülasyon Uygulamaları

Ruhsal hastalıkların doğası şizofreni tanısı almış bireylerin anlaşılabilirliğini güçleştirmektedir. Bu da bireylerin yeteri kadar anlaşılmasına yol açarak; tedavinin olumsuz yönde seyretmesine, hasta bireye karşı olumsuz tutum geliştirilmesine, etkili iletişimin kurulamamasına neden olmaktadır (Bradshaw ve diğerleri, 2021). Buna karşın ruhsal bozukluk tanısı almış bireyleri anlamaya yönelik girişimler bu sürecin yürütülmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu noktada ses işitme simülasyonları etkili bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Duprey ve diğerleri, 2021).

Ses işitme simülasyonları, sağlık profesyonellerini güçlendirmede katkıları olan bir uygulamadır. Bu uygulama ile sağlık profesyonelleri, bakımını üstlendikleri kişilerin duygu ve davranışlarını daha iyi anlayabilmektedir. Hasta bireyler de kendilerinin anlaşıldıklarını hissettiklerinde sağlık profesyonelleri ile aralarındaki etkili iletişimin yolu açılabilir (Patterson ve diğerleri, 2014). Böylece ruhsal hastalık tanısı olan bireyler ile terapötik iletişim kurabilen sağlık profesyonelleri; bu bireylerin benlik saygılarının gelişmesinde (Riches ve diğerleri, 2019), gerekli yaşam becerilerini edinmelerinde (Bradshaw ve diğerleri, 2021), toplumda aktif bir katılımcı olmalarında ve iyileşme sürecinin hızlanmasında (Patterson ve diğerleri, 2014) hasta bireyleri güçlendirebilmektedir.

Ruhsal hastalık tanısı olan bireylerin nasıl hissettiklerinin deneyimlenmesi, terapötik iletişimin temel unsurlarından biri olan empati becerilerinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır. Empati becerilerinin gelişmesi ile sağlık profesyonelleri, bu bireylerin gereksinimlerini anlayarak, bu gereksinimlerin giderilebilmesi için harekete geçebilmektedir (Riches ve diğerleri, 2019). Bu da bu bireylerin gereksinim duyduğu bakımı almasına olanak sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda sağlık profesyonellerine uygulanan ses işitme simülasyonlarının terapötik iletişimi geliştirerek bakım sürecini destekleyen bir uygulama olduğu söylenebilir.

Sağlık profesyonellerinin güçlendirilmesi, bakım sunduğu ruhsal hastalık tanısı olan bireylerin de bu süreçten kazanım sağlamasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu noktada yapılan araştırmalara göre; bu deneyimi yaşayan sağlık profesyonelleri ile bir arada bulunmuş ruhsal bozukluk tanısı olan bireylerde hasta memnuniyeti artmakta (Riches ve diğerleri, 2019) ve hastalığın nüks etme sıklığı azalmaktadır (Patterson ve diğerleri, 2014). Bu durum da beraberinde hastanede kalış süresinin (Bradshaw ve diğerleri, 2021) ve bakım maliyetinin azalmasına (Patterson ve diğerleri, 2014) olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda sağlık profesyonellerine ses işitme simülasyonlarının uygulamalarının, ruhsal hastalık tanısı alan bireylerin ve sağlık profesyonellerinin yanı sıra sağlık kurumları açısından da katkıları olan bir uygulama olduğuna işaret etmektedir.

Tüm bunlar ses işitme simülasyonlarının sağlık profesyonellerine, ruhsal hastalık tanısı almış bireylere ve sağlık kurumlarına yönelik fayda sağladığını göstermektedir. Ancak bu konuda yapılan çalışmaların önemli bir bölümünün derleme olduğu ve çalışma sayısının sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu da bu konunun kanıt yönünün de desteklenmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

Topluma Yönelik Ses İşitme Simülasyon Uygulamaları

Şizofreni hastalığının karmaşıklığı bu bireylerin toplum tarafından anlaşılmasını güçleştirmektedir. Buna ek olarak toplumun bu bireylere yönelik yanlış inanç ve tutumları bu bireylerin ayrımcılığa uğramasına ve damgalanmasına neden olmaktadır (Boz, Çilhoroz, Karaman, ve Işık, 2022). Damgalanan ve ayrımcılığa maruz kalan bu bireylerin hayatlarını olumsuz yönde etkileyerek onların, sosyal izolasyon (Hsia, Brooks, Yao, Gruenberg, ve Finley, 2022), tedaviye uyum sorunları (Önder ve Keskin, 2023), yardım arayışında sınırlılık (Bradshaw ve diğerleri, 2021) yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sorunların giderilebilmesinde toplumdaki kişilerin bu bireyleri anlamaları önem taşımaktadır (Boz ve diğerleri, 2022). Şizofreni tanılı bireyleri anlamaya ilişkin uygulamalar, toplumsal farkındalığı artırarak damgalanma ile mücadelede etkili bir girişim olabilmektedir.

Toplumdaki kişilerin, işitme halüsinasyonları ile yaşayan bireylerin yaşadıkları güçlükleri deneyimlemelerine olanak tanıyan bazı uygulamalar yapılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye Şizofreni Dernekleri Federasyonu, Johnson and Johnson firması ile ortak bir proje hazırlamışlardır. “*Korku ile Kaplı Şizofreni Simülasyon Tırı*” isimli bu proje ile ziyaretçilerin kendilerini şizofreni tanılı bireylerin yerine koyabilmeleri ve onları anlayabilmeleri sağlanarak toplumdaki damgalanmanın azaltılması amaçlanmıştır (Şizofreni Derneği Federasyonu, 2007). Bu kapsamda bir şizofreni tanılı bireyin günlük yaşamından beş dakikalık bir kesit halka sunulmuştur. Tırın içerisine entegre edilen simülatör ile bir şizofreni tanılı bireyin evinden çıkıp kalabalık bir caddede bulunan fırından ekmek alma sürecince yaşayabileceği işitsel ve görsel halüsinasyonları, ziyaretçilerin deneyimlemeleri sağlanmıştır (Yüksel, 2007). Ancak bu değerli projenin araştırma kapsamında yapılmaması nedeniyle bu deneyimi yaşayan bireylere ilişkin bilgi edinilememiştir.

Şizofreni Federasyonunun projesine benzer şekilde yapılan bir diğer uygulama ise; Santa Farma isimli ilaç firması tarafından hazırlanmıştır. “Şizofreni Tanılı Bireylerin İç Dünyalarına Kulak Misafiri Oluyoruz.” isimli proje 11 Nisan Dünya Şizofreni Gününe özel olarak geliştirilmiştir. Bu proje “Bir bilgiyi içselleştirmek, o deneyimi birebir yaşamaktan geçer.” sözünü temel almıştır. Proje ile dinleyenlerin şizofreni tanılı bireylerin neler hissettiklerini deneyimlemeleri sağlanarak şizofreni tanılı bireylere yönelik farkındalığın artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda şizofreni tanılı bireylerin işitsel halüsinasyonlarını içeren üç boyutlu bir ses kaydı dinleyicilere sunulmuştur (Santa Farma, 2018). Bu uygulamanın da araştırma çerçevesinde yapılmaması uygulamanın sonuçlarına ilişkin bilgi edinilememesine neden olmuştur.

İşitsel halüsinasyonları olan bireylerin deneyimlerini anlamaya yönelik toplum temelli çalışmaların sayıca yetersiz oldukları bir gerçektir. Yapılmış bu iki değerli çalışmanın da araştırma kapsamında ele alınmadığı görülmüştür. Bu nedenle, bu alanda araştırma düzeyinde çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Böylesine faydalı görünen bir uygulamanın araştırma boyutunda ele alınması, bu uygulamaların etkinliğine ilişkin sonuçların elde edilmesini sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Ses İşitme Simülasyon Uygulamalarında Psikiyatri Hemşiresinin Rolü

Psikiyatri hemşireliği; birey, aile ve toplumun ruh sağlığını geliştirme, ruhsal hastalıkları önleme, baş etme ve bu yaşantılardan anlam bulmada yardım eden kişiler arası bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Çam, 2014). Kişiler arası bu sürecin oluşumunda en etkili araç terapötik iletişimdir. Ruhsal hastalıkların anlaşılabilmesinde gerekli olan empati ise, terapötik iletişimin temel öğelerinden biridir (Moreno-Poyato, Rodríguez-Nogueira, ve Group, 2021). Psikiyatri hemşireliği alanında uzman olan Travelbee empati kavramını “Bir kişinin kendisini başkasının yerine koyarak, o kişinin kendisine özgü dünyasını, duygu ve düşüncelerini anlamak ve ifade etmek” şeklinde tanımlamaktadır (Travelbee, 1964). Travelbee’ye göre bireyi doğru bir şekilde anlayabilmek hemşirenin empati becerisine bağlıdır. Empati sonucunda hasta bireyin acısını azaltmak için hemşirede yardım etme isteği oluşur ve bu da hemşireyi harekete geçirmeyi sağlar (Parola, Coelho, Fernandes, ve Apóstolo, 2020; Travelbee, 1964).

Travelbee’nin tanımından da anlaşılacağı üzere, etkili bir empatinin sonucu muhakkak ki bakım alan bireylere yansacaktır. Bu noktada hemşirelerin empati becerilerinin geliştirilmesi, işitsel halüsinasyonlar ile mücadele eden bireylerin ve ailelerin bakım sürecini olumlu yönde etkileyebileceği bir gerçektir (Hsia ve diğerleri, 2022). Empati becerilerinin gelişmesine olanak sağlayan bir uygulama olan ses işitme simülasyonları psikiyatri hemşireliği alanında kullanılan yenilikçi uygulamalardan biridir. Bu yenilikçi uygulama ile birlikte; eğitim, araştırma, uygulama ve yönetim alanlarında psikiyatri hemşirelerine bazı rol ve sorumluluklar düşmektedir.

Ses işitme simülasyon uygulamalarının eğitim alanında psikiyatri hemşirelerine getirdiği roller iki boyutta ele alınabilir. Bunlardan biri bu uygulamanın sağlık alanında öğrenim gören öğrencilere uygulanması, diğeri ise bu uygulamanın sağlık profesyonellerine uygulanmasıyla oluşan rolleri kapsamaktadır. Bu uygulamanın öğrencilere uygulanması ile empati becerilerinin artırdığı görülmüş ve bu da bakım alan bireyleri olumlu yönde etkilemiştir (Marshall ve diğerleri, 2018; Stevens, 2018). Bu nedenle ses işitme simülasyon uygulamalarının sağlık alanında öğrenim gören tüm öğrencilere yönelik eğitimin temel bir parçası haline gelmesinin son derece önemli olduğu görülmektedir. Bu uygulamanın sağlık profesyonellerinde uygulanmasının benzer şekildeki faydaları (Riches ve diğerleri, 2019), bu uygulamanın sağlık profesyonellerine verilen hizmet içi eğitime entegre edilmesi gereken bir uygulama olduğuna işaret etmektedir. Bu konuda eğitim alanındaki psikiyatri hemşireleri, sağlık profesyonelleri ve adaylarının eğitiminde bu uygulamaların entegrasyonunda görev alabilir ve yaygınlaştırılmasında öncülük edebilir. Ses işitme simülasyonları, psikiyatri hemşiresine uygulama alanında da bazı sorumluluklar yüklemektedir. Sağlık profesyonellerinin deneyimlediği ses simülasyonlarının bakım verdikleri bu bireylere de yarar sağladığı görülmektedir (Patterson ve diğerleri, 2014; Riches ve diğerleri, 2019). Benzer şekilde bu uygulamanın toplumdaki bireylere de katkı sağlanacağı kaçınılmazdır. Bu nedenle psikiyatri hemşiresi bu uygulamalar ile hem klinikte hem de toplumdaki bireylerin bilinçlenmesini sağlamak için bu gibi farkındalık çalışmalarının yürütülmesinde öncülük edebilir.

Psikiyatri hemşiresinin araştırmacı yönü kapsamında ses işitme simülasyon uygulamalarının etkisinin değerlendirildiği çalışmaların sayıca yetersiz kaldığı ve ölçümlerin yalnızca sağlık profesyonelleri ve adaylarına odaklanıldığı görülmektedir. Türkiye’de ise benzer bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu noktada psikiyatri hemşiresinin araştırmacı rolüne ilişkin adımlar atması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda psikiyatri hemşireleri, bu uygulamanın etkinliği ve farklı örneklem grupları üzerindeki etkisini değerlendirebilecek kanıt düzeyi yüksek çalışmalar yapılmasında sorumluluk üstlenebilir.

Ses işitme simülasyon uygulamalarının hem eğitim hem uygulama alanında bakıma yansımaları sağlayacak politikaların geliştirilmesi önemlidir. Bu da politika üreticilerini ve yöneticileri güçlendirecek uygulamalar ile mümkündür (Çam ve Engin, 2014). Hem bu alanda politikaların geliştirilmesi hem de politika üreticilerini ve yöneticileri güçlendirecek uygulamaların yapılabilmesi psikiyatri hemşiresinin yönetim alanındaki sorumlulukları arasında sayılabilir.

SONUÇ

Bu çalışma; şizofreni tanılı bireylerin yaygın olarak işitsel halüsinasyon belirtisi yaşadıklarını ve işitsel halüsinasyon temelli ses simülasyon uygulamalarının bu bireyleri anlama konusunda sağlık profesyonellerine, sağlık profesyoneli adaylarına ve topluma katkı sağladığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte bu uygulamaların Deegan ile hayatımıza girdiği ve farklı araştırmacılar ile alanın geliştiği tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaların çoğunlukla empati

konusunu ele aldıkları görülmüştür. Bununla birlikte çalışmaların örneklemine sıklıkla sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin oluşturduğu, sağlık profesyonelleri ile yürütülen çalışmaların sayıca sınırlı olduğu, topluma yönelik uygulamaların araştırma kapsamında ele alınmadığı, bu çalışmaların güçlendirilmesi gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar kapsamında toplumun her kesimine yönelik ve kanıt düzeyi yüksek çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkıları: Fikir ve tasarım: FGS, EU; Denetleme ve danışmanlık: EU; Literatür tarama: FGS; Makale yazımı: FGS; Eleştirel inceleme: EU.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazarlar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Baker, C. A. ve Morrison, A. P. (1998). Cognitive Processes In Auditory Hallucinations: Attributional Biases And Metacognition. *Psychological Medicine*, 28(5), 1199-1208.
- Bayındır, G. Ş. ve Buzlu, S. (2021). Ruh Sağlığı Ve Psikiyatri Hemşireliği Eğitiminde Klinik Simülasyon Modalitelerinin Kullanımı. M. Kelleci (Ed.), *Psikiyatri hemşireliği eğitimi kitabı içinde* (s. 19-24). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Boz, Ş., Çilhoroz, Y., Karaman, S., ve Işık, O., (2022). Ruhsal Hastalıklara Yönelik İnancın İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. 5nd International 15th National Congress on Health and Hospital Administration, Samsun, Turkey.
- Bradshaw, T., Blakemore, A., Wilson, I., Fitzsimmons, M., Crawford, K., ve Mairs, H. (2021). A Systematic Review Of The Outcomes Of Using Voice Hearing Simulation In The Education Of Health Care Professionals And Those In Training. *Nurse Education Today*, 96, 104626.
- Cant, R. P., ve Cooper, S. J. (2017). Use Of Simulation-Based Learning In Undergraduate Nurse Education: An Umbrella Systematic Review. *Nurse Education Today*, 49, 63-71.
- Chaffin, A. J., ve Adams, C. (2013). Creating Empathy Through Use Of A Hearing Voices Simulation. *Clinical Simulation In Nursing*, 9(8), 293-304.
- Choudhary, A., Ranjan, J., Asthana, H., ve Chaudhury, S. (2022). The Appraisal-Distress Relationship Of Auditory Hallucinations In Patients With Schizophrenia: The Moderating Role Of Metacognitive Beliefs. *Industrial Psychiatry Journal*, 31(2), 248-254.
- Çam, O., ve Engin, E. (Ed.). (2014). *Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği Bakım Sanatı*. İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık.
- Dearing, K. S., ve Steadman, S. (2009). Enhancing Intellectual Empathy: The Lived Experience Of Voice Simulation. *Perspectives In Psychiatric Care*, 45(3), 173-182.
- Deegan, P. (1996). *Hearing Voices That Are Distressing: A Training And Simulation Experience Training Video*: National Empowerment Center.
- Duprey, M. D., Silver-Dunker, K., ve Whittaker, S. L. (2021). The Use Of Auditory Simulation In Undergraduate Nursing: An Innovative Teaching Strategy To Promote Empathy. *Nursing Education Perspectives*, 42(6), 125-126.
- Ercan, F., ve Demir, S. (2019). Şizofreni Tanılı Hastalarda Yaşanan Sorunlar, İşitsel Varsanılar ve Algılanan Sosyal Destek. *Cukurova Medical Journal*, 44(1), 7-17.
- Evans, J., Webster, S., Gallagher, S., Brown, P., ve Sinclair, J. (2015). Simulation In Nursing Education: Ipad As A Teaching Tool For Undergraduate Nurses. *Issues In Mental Health Nursing*, 36(7), 505-512.
- Santa Farma. (2018). Erişim adresi: <https://vimeo.com/264036434>
- Fossen, P., ve Stoeckel, P. R. (2016). Nursing Students' Perceptions Of A Hearing Voices Simulation And Role-Play: Preparation For Mental Health Clinical Practice. *Journal Of Nursing Education*, 55(4), 203-208.
- Hsia, S. L., Brooks, J., Yao, E., Gruenberg, K., ve Finley, P. (2022). Impact Of An Auditory Hallucination Simulation Coupled With A Speaker Diagnosed With Schizophrenia On Mental Illness Stigma In Pharmacy Students. *Currents In Pharmacy Teaching And Learning*, 14(11), 1397-1403.
- Jiang, W.-L., Cai, D.-B., Sun, C.-H., Yin, F., Goerigk, S., Brunoni, A. R., . . . Xiang, Y.-T. (2022). Adjunctive Tdcs For Treatment-Refractory Auditory Hallucinations In Schizophrenia: A Meta-Analysis Of Randomized, Double-Blinded, Sham-Controlled Studies. *Asian Journal Of Psychiatry*, 103100.
- Kim, H. J., ve Wojnar, D. M. (2019). Hearing Distressing Voices Simulation: Students' Perspectives. *Issues In Mental Health Nursing*, 40(3), 240-246.
- MeSH. (2023). Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/>
- Marshall, B., Bliss, J., Evans, B., ve Dukhan, O. (2018). Fostering Transformation By Hearing Voices: Evaluating A 6-Second, Low-Fidelity Simulation. *Journal Of The American Psychiatric Nurses Association*, 24(5), 426-432.
- Mawson, K. (2014). Use Of Media Technology To Enhance The Learning Of Student Nurses In Regards To Auditory Hallucinations. *International Journal Of Mental Health Nursing*, 23(2), 135-144.
- Mcguire, J. M., Bynum, L. A., ve Wright, E. (2016). The Effect Of An Elective Psychiatry Course On Pharmacy Student Empathy. *Currents In Pharmacy Teaching And Learning*, 8(4), 565-571.
- Moreno-Poyato, A. R., Rodríguez-Nogueira, Ó., ve Group, M. C. W. (2021). The Association Between Empathy And The Nurse-Patient Therapeutic Relationship In Mental Health Units: A Cross-Sectional Study. *Journal Of Psychiatric And Mental Health Nursing*, 28(3), 335-343.
- Mortan, O., ve Sütcü, S. T. (2011). İşitsel Varsanılarda Bilişsel-Davranışçı Terapi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(4), 647-663.

- Outlaw, K., ve Rushing, D. S. (2018). Increasing Empathy In Mental Health Nursing Using Simulation And Reflective Journaling. *Journal Of Nursing Education*, 57(12), 766-766.
- Önder, D., ve Keskin, G. (2023). Ruhsal Bozukluğu Olan Hastalarda Damgalanma ve Suç. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 217-224.
- Parola, V., Coelho, A., Fernandes, O., ve Apóstolo, J. (2020). Travelbee's Theory: Human-To-Human Relationship Model-Its Suitability For Palliative Nursing Care. *Revista De Enfermagem Referência*, 5(2), e20010.
- Patterson, S., Goulter, N., ve Weaver, T. (2014). Hearing Voices Simulation: Process And Outcomes Of Training. *The Journal Of Mental Health Training, Education And Practice*, 9(1), 46-58.
- Pondé, P. H., De Sena, E. P., Camprodon, J. A., De Araújo, A. N., Neto, M. F., Dibiasi, M., . . . Cosmo, C. (2017). Use Of Transcranial Direct Current Stimulation For The Treatment Of Auditory Hallucinations Of Schizophrenia—A Systematic Review. *Neuropsychiatric Disease And Treatment*, 13, 347-355.
- Riches, S., Khan, F., Kwieder, S., ve Fisher, H. L. (2019). Impact Of An Auditory Hallucinations Simulation On Trainee And Newly Qualified Clinical Psychologists: A Mixed-Methods Cross-Sectional Study. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 26(3), 277-290.
- Şizofreni Derneği Federasyonu. (2007). Erişim adresi: <https://Sizofrenifederasyonu.Org/4868/Baskentten-Korku-Ile-Kapli-Tir-Gecti/>
- Sideras, S., Mckenzie, G., Noone, J., Dieckmann, N., ve Allen, T. L. (2015). Impact Of A Simulation On Nursing Students' Attitudes Toward Schizophrenia. *Clinical Simulation In Nursing*, 11(2), 134-141.
- Skoy, E. T., Eukel, H. N., Frenzel, J. E., Werremeyer, A., ve Mcdaniel, B. (2016). Use Of An Auditory Hallucination Simulation To Increase Student Pharmacist Empathy For Patients With Mental Illness. *American Journal Of Pharmaceutical Education*, 80(8), 142.
- Smith, M. K., Tamburrino, M. B., Naskar, I., Lynch, D. J., ve Chen, Y. (2014). Hearing Voices: Evaluation Of A Medical Student Training Experience About Psychosis. *Academic Psychiatry*, 38, 514-515.
- Sommer, I. E., ve Hugdahl, K. (2019). Auditory Hallucinations In Schizophrenia: Where Are We Now And Where Do We Go From Here? A Personal Commentary. *Schizophr Res*, 212, 1-3.
- Stevens, S. (2018). Hearing Voices: The Experience Of Associate Degree Nursing Students To An Auditory Hallucinations Simulation. *International Journal of Nursing and Clinical Practices*, 5, 289.
- Stilo, S. A., ve Murray, R. M. (2022). The Epidemiology Of Schizophrenia: Replacing Dogma With Knowledge. *Dialogues In Clinical Neuroscience*, 12(3), 305-315.
- Suessenbacher-Kessler, S., Gmeiner, A., Diendorfer, T., Schrank, B., Unger, A., ve Amering, M. (2021). A Relationship Of Sorts: Gender And Auditory Hallucinations In Schizophrenia Spectrum Disorders. *Archives Of Women's Mental Health*, 24, 709-720.
- Summakoğlu, D., ve Ertuğrul, B. (2018). Şizofreni Ve Tedavisi. *Lectio Scientific*, 2(1), 43-61.
- Şahinbaş, R., ve Gökbaş, İ. Z. (2019). Şizofreni Hastalarına Yönelik Binaural Ses Frekansı ile Desteklenmiş Sanal Terapi Destek Uygulama Tasarımı. *Bilge Kağan İsc-2019*, 231.
- Tatlı, M., Bulut, A., ve Üstün Güveneroğlu, N. (2016). Şizofreni Hastalarında İşitsel Varsanı İle İlgili İnanışların Hastalığa Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Anatolian Journal Of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 285-291.
- Travelbee, J. (1964). What's Wrong With Sympathy? *The American Journal Of Nursing*, 64, 68-71.
- Ward, T. D. (2015). Do You Hear What I Hear? The Impact Of A Hearing Voices Simulation On Affective Domain Attributes In Nursing Students. *Nursing Education Perspectives*, 36(5), 329-331.
- WHO. (2004). Denied Citizens. Erişim adresi: <https://Www.Who.Int/News-Room/Feature-Stories/Detail/Denied-Citizens>
- WHO. (2022). Schizophrenia. Erişim adresi: <https://Www.Who.Int/News-Room/Fact-Sheets/Detail/Schizophrenia>
- Yalçintürk, A. A., ve Dikeç, G. (2021). Geropsikiyatri Hemşireliğinde Simülasyon Kullanımı. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 3(1), 29-36.
- Yttri, J.E., Urfer-Parnas, A., ve Parnas, J. (2022). Auditory Verbal Hallucinations In Schizophrenia, Part II: Phenomenological Qualities And Evolution. *The Journal Of Nervous And Mental Disease*, 210(9), 659-664.
- Yüksel, M. M. (2007). Ankara Şizofreni Hastaları Ve Yakınları Dayanışma Derneği: Şizofrenide Psikososyal Tedavilere Yardımcı Bir Sivil Toplum Kuruluşu Örneği. *Türk Psikoloji Bülteni*, 41, 87-90.